

AMERIKA ÚJJÁÉPÍTÉSE

A NOVEMBER HATODIKI választások az Egyesült Államokban — mint ismeretes — abszolút többséget biztosítottak a demokrata pártnak úgy a képviselőházban, mint a szenátusban. Ez az eredmény még a pártvezetőséget és magát Rooseveltnél is meglepte, mert kétségtelennek tartották, hogy a republikánus párt legalább néhány mandátummal megerősödve kerül ki a választási harcából. Ennek különös jelentősége abban áll, hogy amennyire az 1932. évi elnökválasztások a demokrata párt győzelmét jelentették, annyira a mostani kongresszusi választások nem a demokrata párt, hanem Rooseveltnél diadalát képviselik. 1932-ben akárki lehetett volna a demokrata elnökjelölt, azt megválasztották volna úgyszólván személyére való tekintet nélkül, mert oly nagy volt az elégedetlenség a republikánus kormányzattal szemben és íme másfélesztendő múltva a demokraták Rooseveltnél elnök személyének köszönhetik páratlan sikerüket. Ez egyben azt is jelenti, hogy nem annyira a demokrata párt, hanem Roosevelt pozíciója erősödött meg.

Ezekből a fordulatokból élesen kiviláglik Roosevelt politikai genialitása, de azt még nem lehet megállapítani, vajjon egy nagy államférfi vagy csak egy rendkívül ügyes politikus irányítja a Fehér Házból az Egyesült Államok sorsát. Rooseveltnél vonzóan dinamikus egyénisége — úgylátszik — mind a kettőt magában rejti és talán már a legközelebbi, nehéznek ígérkező évek választóvizében meglátjuk egyéniségének ötvözetét. Ettől függ, hogy Amerika újjáépítésére irányuló kísérletét siker fogja-e koronázni vagy elnökségét összeomlás és forradalom fogja-e követni. Különösen hangzik, de ez az alternatíva fennáll annak ellenére, hogy az Egyesült Államok az a köztársaság, ahol a legrégebben volt forradalom. Ezt a tételt ugyan sokan oda kívánják módosítani, hogy az Egyesült Államok már most benne vannak a forradalomban, de ezzel csak azt akarják jelezni, hogy Amerika mélyreható változásokon megy keresztül, azonban mindez az amerikai alkotmány keretein belül történik. Súlyosabb következményekkel járó gazdasági nehézségek 2—3 éven belül nem igen várhatók és a nyílt politikai forradalmi mozgalmak eshetősége talán csak jóval később következhetik be. De bekövetkezhetnek. Ilyen természetű spekulációknak azonban, különösen amerikai viszonyok közepett, nagyon kétes valószínűségi koefficiense van és mindössze a bizonytalanság jellemzése és az európai analógiák alkalmazhatatlanságának

illusztrálása szempontjából bírnak jelentőséggel. A „revolution from above“ esélyei szintén bizonytalanok, de e tekintetben a válságtörvényeket végrehajtó intézkedések némi iránymutatást jelentenek. Noha ezen törvények szövege az intézkedési jogot a válság idejére korlátozza, hatásuk többé-kevésbé perpetuálódni fog és az állandósodott intézmények fenntartásához szükséges lesz a vonatkozó végrehajtó hatalom állandósítása. Az inkább az amerikai politikai opportunizmustól, mint világnézeti elvektől fog függeni, hogy ezt alkotmányjogi mesterkedéssel avagy újabb törvényhozással akarja-e elérni a kormány.

Kétségtelen, hogy Roosevelttel hivatalba lépése óta most a legfontosabb fordulóponthoz érkezett. Milyen irányban fog tovább haladni? Mehet-e arra, amerre akar? És tudja-e, hogy milyen irányba akar menni?

Ezekre a kérdésekre csak akkor lehet választ vagy inkább csak magyarázatot nyerni, ha beleképzeljük magunkat az „amerikai atmoszférába“, aminek szemléltetését legalább néhány vázlatlal meg kell kísérelni, mielőtt a New Deal második fejezetét közelebbről megfigyelhetjük.

„ISTEN KEGYELMÉBŐL szabad és független nép nevében“ — ezzel a mondattal kezdődik az amerikai törvényszékek ítélete. Ez a mondat a mai napig nem vált üres formulává, mert nem csak az amerikai nép kollektív megnyilatkozásainak alapelvét, hanem az amerikai egyéni életfelfogás alaptételét jelenti. De nem hiába nevezik Amerikát az ellentétek és ellentmondások nagy országának: ez a mondat mégis csak egy álláspontot fejez ki, amivel a valóság számtalan vonatkozásban éles ellentétben van. A jelenlegi amerikai krízis tömegpszichológiai hátterét talán azzal lehet legjobban jellemezni, hogy ez az ellentét mind jobban és jobban öntudatosává válik. Az egyéni szabadság és függetlenség egy országban sem jelentette olyan mértékben az egyéni érvényesülést, boldogulást, mint az Egyesült Államokban, „a határtalan lehetőségek országában“. Az amerikai munkás mindig egyenrangú félnek tartotta magát munkaadójával és ennek a tudatnak a bázisa az volt, hogy mindig változtathatta a munkahelyét, mert mindig talált munkát és tarisznyájában volt a „vezérigazgatói marsallbot“. Ezért nem volt kapható az amerikai munkás „osztályharcra“ és ennek következtében európai értelemben vett politikai jellegű szakszervezetek nem is jutottak szerephez. A háború előtti többé-kevésbé súlyos válságok úgyszólván automatikusan megoldottak azáltal, hogy mindig volt „szabad föld“, természeti kincsekben gazdag terület, ahol új életre, új otthonra, új kalandra találtak a munkanélküliek és az elégedetlen elemek. Ezek a „frontier“-ek a bevándorlással alátámasztva, egyben az egész gazdasági rendszernek folytatólagos expanziót biztosítottak. A „szabad föld“ hivatalosan 1912-ben szűnt meg, azonban a világháború és a huszas évek hitelprosperitása határtalannak látszó fejlődési perspektívákat jelentett és mikor ezek összeomlottak, Amerika szembekerült önmagával. Ez a találkozás nem volt kellemes. A „pioneer spirit“, ez a dinamikus,

küzdelemre) nyereségre, kalandra, alkotásra vágyó fáradhatatlan felfedező szellem építette fel és tette nagyvá Amerikát, de ennek a szellemnek az erkölcsi defektusai, a felelősségérzet hiánya úgy egyéni, mint kollektív vonatkozásokban döntötte a mai súlyos válságba az Egyesült Államokat. Ebben a fejlődési processzusban a tömeget alkotó egyén helyzete a gazdasági és szociális síkban a kötöttség, az elhatároltság jellegét kezdte magára venni és a jövedelemmegoszlás terén nemcsak az egyének, hanem a különböző termelési ágakhoz tartozó társadalmi rétegek között is mind nagyobb aránytalanságok és egyenlőtlenségek mutatkoztak. A fenti tétel azonban mint társadalomfilozófiai elv, továbbra is fennállott és azok a reformtörekvések, amelyek „kormányra jutottak“, alapjában véve ennek a jegyében működtek. Különösen emlékeztetek az „Első Rooseveltt“ által hirdetett „Square Deal“, ami a republikánus reformkorszak volt és a Wilson-féle „New Liberty“, ami viszont a demokrata párt reformprogramját jelentette, míg a Coolidge—Hoover-féle „New Era“-t követte II. Rooseveltt „New Deal“-je. Ebből a kis kaleidoszkópból is láthatjuk, hogy a két nagy amerikai párt között tulajdonképp világnézeti különbség nem volt és inkább tradicionális érdekképviseleti szervezetek voltak, mint európai értelemben vett politikai pártok. Miután egyik párt sem tudott nagyobb szabadságot biztosító programot adni, mint amit az amerikai alkotmány jelent, a fennálló rendszert csak szodál-ökonómikus alapon lehet támadni, tehát a támadás a szocializmus részéről volt várható, azonban ez sem tudott az Egyesült Államokban jelentőségre szert tenni, mert homlokegyenest ellenkezik az amerikai munkás életfelfogásával, amint ezt fentebb kifejtettük. A jelenlegi krízis azonban némileg megváltoztatta ezeket az előfeltételeket azzal, hogy egy újabb világrekordot állított fel és pedig a munkanélküliség terén: már negyedik éve hullámozik a munkanélküliek száma nyolc és tizenhárom millió között, ami azt jelenti, hogy az egyéni függetlenség és az egyéni szabadság nem képviseli harminc usque negyvenmillió ember részére az érvényesülést, a boldogulást, de még a megélhetést sem. Ebből a megállapításunkból azonban mégsem következik az, hogy a munkanélküliség egyszerűen megváltoztatta volna az amerikai dráma szellemi hátterét. A szakszervezetek, a Green, és a szélsőséges Lewis alattiak, ma is gazdasági téren folytatják küzdelmeiket és a kisebb-nagyobb sztrájkok csak bérharcok és a szakszervezetek elismertetésére irányuló akciók voltak, de nem bírtak politikai jelleggel. Amennyire amerikai viszonyok közepezt egyáltalán lehet mindenképp kockázatos politikai jóslásokba bocsátkozni, azt feltételezni joggal lehet, hogy a munkanélküliség két-három éven belül nem is fog forradalmi veszélyt jelenteni, azon egyszerű oknál fogva, mert az amerikai kincstár még mindig tud annyi milliárd dollárt mozgósítani, mint amennyi millió munkanélküli van: az Egyesült Államokban egyelőre nemcsak a kenyér, de a bőséges ellátás tudja helyettesíteni a gépfegyvert és Rooseveltt diktátori hatalmát minden erőszak alkalmazása nélkül gyakorolhatja. Az eddigi problémákat legtöbbszörre kompromisszumokkal oldotta meg, amiket állami finanszírozásokkal segített elő és még nem kellett hatalmi

szót kimondania, még nem jutott el ahhoz a keresztúthoz, amelynél annyi európai nemzet sorsa dőlt el a politikai hatalomért folytatott küzdelmekben. A legutóbbi választások jelentősége abban van, hogy valamiképp előrevetítette ennek az amerikaiak előtt lassan kibontakozó problémának az árnyékát. Rooseveltet ellenfelei közül sokan szocialista, sőt kommunista vádakkal illették, azonban talán nincs messze az idő, amikor ugyanezek örülni fognak, hogy Roosevelt intézi az államügyeket, mert kétségtelen, hogy a mostani kongresszus radikálisabb összetételű és annak ellenére, hogy Roosevelt pártja nagyobb többségre tett szert a választásokon, nehezebb lesz ezzel a parlamenttel kormányozni. A demokrata párt sok olyan elemet tartalmaz, amelyek szélsőséges irányra hajlamosak és a párt bomlását idézhetik elő, ami súlyos bonyodalmakra vezethet. Azonban ennek az eshetősége problematikus és nyílt kérdés, hogy vájjon egy ilyen bomlás Roosevelt vezetése alatt a republikánus párt szabadelvű elemeivel egy új angolszász értelemben vett szocialista párt alakulására és uralmára vezetne-e vagy a fasizmus és a kommunizmus amerikai formái fognak kialakulni és ezek között kerül küzdelemre a sor. Mindezek az elemek azonban benne vannak a nagy amerikai olvasztókemencében, amivel Roosevelt kísérletezik és ha valóban „creative Leader“, akkor az ő vezetése alatt forradalmi felfordulás nélkül fog kialakulni egy új amerikai politikai és szociál-ökonómikus alkotmány. „Mikor a Liberty League vezetői megkérdezték tőlem,— mondotta egy alkalommal a Fehér Házban Roosevelt — hogy mi a véleményem programjukról: a magántulajdon megszerzésének, megtartásának és hagyományozásának biztosítása, — azt válaszoltam, hogy ezek annyira amerikai axiómák, hogy felesleges e tekintetben hozzám kérdést intézni, mert magától értetődőleg vallom és tartom őket. Azonban ez olyan, — folytatta az Elnök — mintha valaki azt mondaná, hogy „kövess hat parancsolatot és felejtsd el a többi négyet“ — ezért azt tanácsoltam a Liberty League vezetőinek, hogy vegyék fel programjukba azokat, akik saját hibájukon kívül nem tudnak magántulajdont szerezni, megtartani és hagyományozni, mert ezekről is gondoskodnunk kell.“ Ezekre a tételekre építi fel Roosevelt a munkanélküliség, betegség és aggkori társadalombiztosítási terveit és a nemzeti jövedelem igazságosabb elosztására irányuló törekvései ezeknek a szellemében mozognak. Tudja, hogy az utóbbinak a nemzeti jövedelem emelése nélkül nincs sok értelme és ilyen megvilágításban több belső tartalmat jelent azon tétele, hogy áll vagy bukik a munkanélküliség problémájának megoldásával, azonban ezideig nem jutott túl a célkitűzéseken és kormánya eddigelé adós maradt a válasszal a legfontosabb kérdésre, hogyan tudja megvalósítani az általánosságban tartott programot.

A jelenlegi amerikai krízis sok olyan elemet rejt magában, amivel az európai országok már a XIX. században megismerkedtek, — mint például a szakszervezetek politikai szerepe — vagy amivel már évek óta intézményesen foglalkoznak: mint a munkanélküliség, a társadalombiztosítás vagy a tervgazdálkodás és a gazdasági szükségrendszabályok különböző fázisai. Helyesen jegyezték meg egyes angol

közgazdászok, nemrégiben Aberdeenben tartott kongresszus alkalmával, hogy az Egyesült Államok 25 hét alatt akarnak olyan szociális és gazdasági intézményeket megvalósítani, amelyek Európában 25 év alatt fejlődtek ki.

Az amerikai állapotok sajátossága adja magyarázatát annak, hogy Amerika újjáépítésére vonatkozólag nehéz, ha egyáltalán lehetséges, egy részleteiben kidolgozott és végrehajtható programot felállítani, mert azt súlyos megrázkódtatások nélkül sem tisztán kapitalista alapon, a gazdasági erők szabad érvényesülésének biztosításával, sem egy hatalmi szóval végrehajtott szocialista terv alapján nem lehetne megvalósítani. Kétségtelen, hogy az Egyesült Államok „megengedhetik maguknak azt a luxust“, hogy kísérletezés útján találják meg az újjáépítés helyes módozatait, azonban e tekintetben be kellene tartani a tudományos kísérletezés alapelvét, ami szerint egyidejűleg különböző képletek szerint különböző vegyszerek alkalmazása nem kizárt, de ezt a szabályt nem követik és ily módon nem állapítható meg, hogy mi eredményezi a gyógyulást vagy a visszaesést.

MIK VOLTAK az eddigi kísérletezések eredményei és tanulságai?

Lássuk előbb a pénzügyi téren bekövetkezett fejleményeket, mert a meglehetősen kaotikus gazdaságpolitikai intézkedések közepeit ez adja meg legjobban az irányt. A bankok reorganizációja meghozta azt az eredményt, hogy az amerikai bankok ma biztosabb alapokon állanak, mint a krízis előtt. 1930 elejétől 1932 végéig 25.000-ről 18.000-re esett és jelenleg 15.000 körül van a működési engedéllyel ellátott bankok száma. A betétek ugyanezen időszakban 54 milliárd dollárról 41 milliárdra csökkentek és 1933 júniusában a működésben lévő bankok 38 milliárd betétet mutattak ki, ami azóta mintegy 3 milliárddal emelkedett. Ebből látjuk, hogy a bankkrízis legsúlyosabb fázisa Hoover kormányának idejére esett, amidőn a Reconstruction Finance Corporation-t alapították. Sokat vitatott kérdés, hogy a Roosevelttel által 1933 márciusában elrendelt bankzárlat elengedhetetlenül szükséges intézkedés volt-e. Sokan kétségbe vonják ennek szükségességét, különösen a későbbi fejleményekkel kapcsolatban, melyek odavezettek, hogy a kormány befolyása a bankrendszer felett igen megnövekedett. A bankkrízis megoldásának lényege a kölcsönös betétbiztosítás, ami teljes mértékben visszaállította a betétesek bizalmát, azonban a felelőtlen bankári tevékenység premizálását jelentvén, nem oldotta meg a bankproblémát. A banktörvény ilyen irányú káros hatását csökkentette a kormány azon intézkedése, mellyel az eredeti teljes betétbiztosítás helyett csak a 2500 dollárig terjedő betéteket vonta be a rendszerbe egyévi próbaidőre. A Reconstruction Finance Corporation által nyújtott mintegy másfél milliárd dollár hitelből a bankok több mint a felét visszafizették, azonban a Corporation az összes amerikai bankok részvényeinek több mint 30%-át tartja birtokában a tőkestruktúrák reorganizációja következtében és a Federal Reserve bankok lényegileg állami jegyintézzé váltak. Ez talán azt jelenti, hogy a Roosevelttel-kormány a bankok nacionalizálása felé halad? Elvben nem, azonban a fejlőd-

dési menet iránya a tapasztalatoktól és nem elvektől függ. A bankárszövetség gyűlése előtt tartott beszédében az elnök hivatkozott arra, hogy hivatalba lépésekor kormánya visszaállította az ország bizalmát a bankokban és felszólította a bankárokat, hogy most ők tegyenek tanúságot az országba vetett bizalmukról. Ebben a mondatban felfedezhetjük a gazdasági élet fellendítésére irányuló kísérletek eddigi sikertelenségét. A bankok reorganizációja és a kincstár pénzügyi politikája megteremtette a hitelkiterjesztés útján remélt fellendülés technikai előfeltételeit olyannyira, hogy jelenleg az amerikai bankok nem kevesebb, mint kereken húszmilliárd dollár hitelkerettel rendelkeznek, azonban a „pénz nem mozog“. Kétségtelen, hogy bizonyos fokú passzív ellenállást mutattak a bankok, azonban ez saját érdekükben sem vezethetett a jelenlegi, úgyszólván teljes üzlettelenségre. Az alapprobléma marad ami volt: a bizalom hiánya, a bizonytalanság a gazdaságpolitikai intézkedések terén. Az megállapítható, hogy a programtalanságot ezen a téren tovább folytatni nem célszerű. Még mindig nyílt kérdés, vajjon az Elnök azokra a tanácsadóira hallgat-e, akik ezt tisztán látják, vagy azokra, akik tovább akarnak kotyvasztani a „dollár boszorkánykonyhájában“. Az előbbieket között túlsúlyban vannak John Meynard Keynes tanítványai és azt lehet mondani, hogy Keynes teóriáival az Egyesült Államokban végzik a leggigászbib kísérleteket. A tanácsadók tisztában voltak azzal, hogy a hiányzó kapcsolatot a jó hitelígénylő képviseli és felfogásuk szerint a nagy közmunkák vállalkozói képezik az első szerepet a hosszú „jó adós-láncnak“, amivel ki lehet húzni az amerikai gazdasági élet szekerét a krízis kátyújából. Egyesek azon az állásponton vannak, hogy a közmunkák nem elég nagy terjedelműek; az Elnök költségvetési üzenete végső fokon azt a problémát veti fel, hogy miként lehet majd átvezetni a gazdasági életet a „government boom“-ból az önállóságra, amit kétségtelenül a „gazdasági erőknél“ kell megvalósítani, mert különben az állam kénytelen „átvenni az ipárokat“; ettől persze még nagyon messze vannak az Egyesült Államok, ha ugyan ennek bekövetkezése egyáltalán valószínűsíthető. Az amerikai gazdasági élet szerkezetének jellegzetessége az, hogy a termelési folyamat különösképp hosszú, ami azt jelenti, hogy a hitel szerepe fokozottabb fontossággal bír és annak zavartalan működése elengedhetetlenül szükséges a fellendülés biztosítására. Ha a jelek nem csálnak, Washingtonban ezt nemcsak a tanácsadók, hanem a kormány tagjai is kezdik belátni.

A bizonytalansági érzés mélyén három közvetlen jelentőségű kérdés van: a kincstár helyzete, a dollár sorsa és a munkabérek problémája.

Roosevelt januárban terjesztette elő az Egyesült Államok második legnagyobb költségvetését, amely szerint 1936 június 30-ig újabb nyolc milliárd dollár kiadást irányzott elő, amiből négy és félmilliárd fedezendő újabb hitellel. 1934 júniusáig 10.5 milliárdot „kellett volna kiadni“, azonban csak 7.1 milliárd dollárt fizetett ki a kincstár és a felesleget a folyó költségvetési évre hozta át. Aggodalomra különösen a kiadások minősége ad okot, mert aránytalanul nagy tételek szolgál-

nak közvetlen fogyasztási — és hozzátehetjük: választási — célokat, ahelyett, hogy a produktív közmunkák finanszírozásán volna a hangsúly. (A költségvetési év kezdetétől a választások befejeztéig több mint 710 millió dollárral haladta meg a kiadások összege a tavalyit.)

Az 1934 június 30-án zárult költségvetési év adóbevételei 3.1 milliárd dollárral, kevés híján elérték az előirányzatot és ez a tétel egymilliárddal volt magasabb az előző év bevételénél. A szövetségi adósság az előirányzat szerint a jelenlegi 27 milliárdról 35 és félmilliárdra emelkedhetik 1936 júliusáig, amikor az Elnök kiegyensúlyozott költségvetést ígért. Ez az adósság első pillanatra nem látszik súlyosnak és kongresszusi körökben gyakran történnek hivatkozások az angol kincstár 35 milliárd dolláros adósságára. Azonban ha tekintetbe vesszük az amerikai nemzeti jövedelem rendkívül változékony jellegét, akkor látjuk, hogy ez az emelkedés meggondolásra ad okot. Az amerikai nemzeti jövedelem a háború előtt 30 milliárd dollárt tett ki, 1929-ben nem kevesebb mint 83 milliárdra emelkedett és 1932-ben már csak 38 milliárd volt. Az állami hitelműveletek távolról sem mutatnak olyan sikereket, mint az angol konverziók, de a nehézségek egyelőre csak V_4 vagy %-os kamatdifferenciákban és a lejáratú időtartam tekintetében jelentkeznek. Kétségtelen, hogy a jelenlegi pénzügyi felkészültséggel a következő elnökválasztásig, ami 1936-ban lesz, a legnagyobb valószínűség szerint lényegesebb zavar nélkül fogja vihetni a Roosevelt-kormány az ország ügyeit, miután az adminisztrációt addig „szabályszerű infláció.. nélkül is működésben lehet tartani. Azután egy erősebb gazdasági visszaesés bekövetkezése esetén Rooseveltt a „fool's paradise of inflation.-t lenne kénytelen „elővarázsolni bűvészkalapjából, de ez az utolsó sült galamb.. — amint egy alkalommal Ogden Mills, a Hoover-kormány pénzügyminisztere mondta. Az 1934. évi Gold Reserve Act alapján nem kevesebb mint kereken nyolc milliárd dollár aranykészlet „íránti jogokat.. szerezte meg a kincstár. Ennek az aranykészletnek az alapján a jelenleg forgalomban lévő 4.5 milliárd dollár bankjegy kivül (a Glass-Steagall Bili és a Federal Reserve bankok fedezeti előírásainak figyelembe vétele mellett), nem kevesebb mint körülbelül 13 milliárd dollár bankjegy bocsátható ki 40%-os aranyfedezet mellett a Federal Reserve-rendszer útján, amely ma már tulajdonkép állami jegyintézeté vált. Ezek röviden egy „amerikai infláció“ kontúrjai és nem valószínű, hogy a közeljövőben az Elnök élne a mezőgazdasági válságtörvény ú. n. inflációs szakaszában foglalt és másfél év óta érintetlenül hagyott azon felhatalmazással, mely szerint három milliárd dollár erejéig bankjegyhitelt vehet igénybe aranyfedezet nélkül. Erre egyáltalán nincs szükség és megállapítható, hogy a mértékadó washingtoni körökben azok is kezdenek tisztába jönni, akik eddigelé nem voltak ezen az állásponton, azzal, hogy az Egyesült Államokban nem érdemes „szabályszerű.. inflációt csinálni, mert amit nyerni lehetne egy rövid spekulatív fellendüléssel, az többszörösen elveszne a hitelmechanizmus felbomlása következtében, ami a termelési processzus megrövidülését, tehát végeredményben a termelés csökkenését és fokozódó munkanélküliséget vonna

maga után. A hitelmechanizmust még a fenti 13 milliárd dollárral is csak ideig-óráig lehetne pótolni és ennek elfogytával az út megnyílna az inflációs veszedelmek előtt. Az Elnök tanácsadói ezt mindenképp el akarják kerülni és koncepciójuk tulajdonképp egy „aranyinflációra“ irányul, amely kiinduló pontja lehet egy ilyen természetű nemzetközi folyamatnak, miután a felhasználatlan aranyfedezetek és a thesaurizált aranykészletek annyira megnövekedtek. A bizalom helyreállítása nélkül azonban mindezek spekulatív eszmefuttatások és netán bekövetkezve újabb katasztrófákat fognak előidézni, ha a nemzetközi vásárló erőegyensúly biztosítása nem sikerül. Annyi kétségtelenül megállapítható, hogy ha a gazdasági életet nem zavarná folyvást az a tudat, hogy „Amerikában minden lehetséges“, akkor Roosevelt kormánya keresztül tudná tömi azt a circulus vidosust, amibe a defláció éppen úgy mint az infláció jut és pedig olymódon, hogy a tőkejavakat termelő iparokat közmunkák útján a termelési költségek emelése nélkül fellendíti, amivel tényleges vásárlóerő-szaporulatot idéz elő anélkül, hogy ennek áremelkedés és a fogyasztás csökkenése lenne a következménye.

AZT A KIEGYENSÚLYOZATLAN ÁLLAPOTOT, amiben az Egyesült Államok világgazdasági viszonylatban a háború óta vannak és ami a világkrízis egyik legfontosabb okozója, nem lehet semmiféle monetáris intézkedéssel megszüntetni, hanem csak helyes vámpolitikával. Ezért bír olyan nagy jelentőséggel a vámfelhatalmazási törvény, amelynek alapján az Elnök a szenátus hozzájárulása nélkül, három éven keresztül az amerikai vámtételeket módosíthatja. Ezzel a felhatalmazással Roosevelt egy százesztendőös küzdelemben lett győztes, amit a vámok körül az amerikai pártok, a szenátus és az elnökök vívtak. Egyben ez a felhatalmazás képezi nemzetközi vonatkozásban a legfontosabb részét Roosevelt politikájának. Azon sorozatos dilemmák közül, amikkel Roosevelt küzd, az eddigi tapasztalatok alapján ez már megoldható lenne, legalább is teoretikus szempontból nézve. Bebizonyosodott az, hogy a dollár devalvációjával sem a belföldi árakat, sem a külkereskedelmet nem lehet aránylagosan emelni. Az is tisztán látható, hogy az amerikai valutáris intézkedések hatása — hozzátehetjük: káros hatása — nemzetközi viszonylatban nagyobb, mint a belföldi vonatkozásban, annak következtében, hogy míg az Egyesült Államok kivitele az amerikai termelés 6—9%-át képezi, a világkereskedelemben az összexportnak 12—15%-át képviseli, amivel Amerika első az exportállamok között, azonban csak negyedik az import terén. A jelenlegi külügyminiszter, Cordell Hull, meggyőződéses híve a vámvíziónak és az Elnök a vámfelhatalmazási törvény végrehajtását reá bízta. Ezen a téren természetesen a legnehezebb feladata az ottawai egyezmény alapján álló angol birodalommal való megegyezés. Ennek előfeltétele a dollár és a font stabilizálása, azonban ez — attól eltekintve, hogy a megvalósulás tekintetében csak reményteljes jelekről számolhatunk be — nem elegendő, mert a nemzetközi kereskedelem újjászervezése is szükséges, viszont ennek elvei tekintetében sem

alakult ki még egységes vélemény. Bizonyos az, hogy a krízis a világkereskedelmet csökkentette a legnagyobb mértékben és olyan kaotikus állapotba döntötte a nemzetközi gazdasági kapcsolatokat, hogy azok újjáépítése szisztematikus munkát igényel, aminek keretében új alapokat kell lerakni és az egyes országok és kontinensek között kiegyensúlyozottabb viszonyt kell teremteni bilaterális és multilaterális szerződésekkel, amint ezt Cordell Hull vallja. „A nemzetközi szabadkereskedelem visszaállítása a legtöbb kedvezmény alapján kell, hogy legyen az ideálunk — mondotta egyik legutóbbi beszédében — igaz, hogy ezt a mai állapotban megvalósítani egyszeriben nem tudjuk, azonban eléggé ismeretesek előttünk azok a hibák, amiket a múltban elkövettünk és eléggé ismerjük a nemzetközi gazdasági kapcsolatok mibenlétét ahhoz, hogy emeljük és ne csökkentsük szerződéseinkkel a világkereskedelmet.“ Ennek természetesen legegyszerűbb módja az Egyesült Államok bevitelének emelése volna. Addig, amíg ez együttjár a kivitel emelkedésével, a külügyi kormány megbírkózhatik az ipari érdekeltségek ellenállásával annál is inkább, mert a földművelésügyi miniszter a legmesszebbmenőleg támogatja ezt a törekvést. A kiegyensúlyozatlan állapotnak korrigálásához azonban az szükséges, hogy a bevitel nagyobb mértékben emelkedjék, mint a kivitel. Ennek keresztülvitelében már nagyobb nehézségekre fog találni Cordell Hull, azonban ha valaha, akkor most ezeket az akadályokat is legyőzheti Roosevelt segítségével.

A vámkérdés kapcsán elérkeztünk az ipari és a mezőgazdasági problémához.

Mint ismeretes, a National Industrial Recovery Act alapján Johnson tábornok megszervezte a kék sas égisze alatt a National Recovery Administration-t és másfélévi hősies küzdelem után az ipari fellendülés visszaesett ugyanarra az alacsony nivóra, ahol 1933 őszén volt. Az NRA alapgondolata a magas munkabér. Az eddigi tapasztalatok mutatják, hogy ez önmagában nem elegendő a krízis megoldására. Messze vezetne a munkabér részéről az amerikai krízisben játszott szerepnek vizsgálata, azonban annyit meg kell jegyeznünk, hogy Hoover a krízist 1931 közepéig ugyancsak a magas munkabérrel akarta megoldani és Johnson tábornok már öneki előterjesztette az NRA tervezetét. 1931 óta a munkabérek ijesztő módon, de nagyon aránytalanul estek, annyira, hogy míg például a vasutasok bérei az 1929-es nivón maradtak heti 25—30 dollárral, a textilmunkások bérnívója úgyszólván zéróra csökkent, mert heti 60—70 óra munka után 2—3 dollár keresetet nem lehet emberi munkabérnek nevezni. Ilyen állapotok között a minimális munkabérnek és maximális munkórának törvénybe iktatása valóban elengedhetetlen szükségesség volt. A magasabb munkabérek azonban egyes termelési ágakban gazdaságilag is indokoltak voltak és pedig különösen a textiliparban, ahol a gyárosok az alacsony munkabérek következtében gépfelszereléseiket nem cserélték olyan rövid időközökben, mint egyébként, ami a gépiparban a munkanélküliséget fokozta, viszont a magasabb munkabérek kikényszerítése csak a régi állapot visszaállítását és nem újabb mechanizálódást jelentett. Azonban kétségtelen, hogy a többi

hatását, miután a termelési költségek emelkedése az árakat emelte, ami viszont a fogyasztást csökkentette. A szezonváltozásokat kiküszöbölő termelési index mutatja, hogy az amerikai gazdasági rendszer milyen rövid hullámhosszra van beállítva: legnagyobb részt az NRA által képviselt termelési költségemelkedés megelőzésének kapcsán az ipari termelés az 1923—25-ös század átlagnak 60%-áról 1933 júliusában 101-re emelkedett, novemberben 70-re csökkent, 1934 májusáig 86-ra mászott fel és azóta folyvást hanyatló tendenciát mutatva, decemberben az egy év előtti nivó alatt mozgott. A legnagyobb pangást a tőkeiparok mutatják, ahol egyébként a legnagyobb a munkanélküliség. A munkanélküliek számát még ma sem tudják pontosan megállapítani, azonban a becslések szerint ezen a télen legalább annyi munkanélküli volt, mint tavaly, ami nyolc, usque kilenc milliót jelent. Ennek fényénél különös fontossággal bír, hogy az NRA reformja milyen természetű lesz és milyen irányban halad tovább a kormány iparpolitikája. Johnson tábornok az ár-problémába és a munkáskérdésbe bukott bele. A vállalatok az NRA azon rendelkezéseit, melyek az antitrust törvények bizonyos rendelkezéseit felfüggesztették, a code-szervezetek keretében arra használták fel, hogy ármegállapító törekvéseiknek érvényt szerezzenek, amivel az amerikai iparban tulajdonkép egy kartellizálódási folyamat indult meg úgy az árak, mint a termelés terén. Johnson tábornok, aki valóban heroikus munkát végzett azzal, hogy az összes amerikai iparok kilencven százalékát megszervezte az NRA keretében, nem képviselte kellő energiával saját törvényének alaptételét, „codes of fair competition“ elvét és így a szabad verseny felfüggesztése mind szélesebb körben vált lehetővé, ami viszont a fogyasztók érdekeit sértette. Az NRA második fázisa a szabad verseny alapján álló árpolitika jegyében indult el, ennek a következményeit még nem lehet látni, sem azt nem lehet tudni, hogy a vámfelhatalmazási törvényt a kormány ipari árpolitikájának alátámasztására fel fogja-e használni. Ezt a fordulatot az ipari érdekeltségek természetesen nem fogadták örömmel annál kevésbé sem, mert az NRA eredeti koncepciója szerint az anti-trust törvények bizonyos részeinek felfüggesztése ellenszolgáltatást jelentett a munkásság részére Amerikában első ízben törvényben biztosított kollektív bérszerződések iránti joggal szemben. Mindkét tételnek az interpretációján fordul meg a helyzet és az NRA mostani vezetője, Richberg, jogászai minőségében kerül legnehezebb próbatételre.

A MEZŐGAZDASÁG TERÉN végzett kísérleteknek úgyszólván semmi eredményük sincs, de nem is lehet, mert a szárazság felmentette az Agricultural Adjustment Administration-t a próbatétel alól. Most a földművelésügyi minisztériumnak az okoz legnagyobb gondot, hogy megakadályozza a farmereket a vetésterületek kiterjesztésében, amire ezek a magas árak hatása alatt nagyon hajlamosak. Ebben az irányban lényeges lépést jelent a gyapottermelőkre vonatkozólag hozott ú. n. Bankhead Act, amelyet egy valóságos népszavazás előzött meg, hogy a farmerek „szabad elhatározás alapján kerüljenek kényszerintézk-

dések hatálya alá“, mely szerint pénzbüntetéssel sújtják azokat, akik a meghatározott mennyiségnél többet vernek, míg ezt megelőzően azon mennyiség fejében, amivel kevesebbet vetettek, tekintélyes dollár-csekkeket kaptak a gazdák. A mezőgazdasági miniszter, Henry Wallace, aki a Roosevelt-kabinet legkiválóbb tagja, nyílt szemmel, tisztán látja azokat a nagy nehézségeket, amikkel meg kell küzdeni és nyílt őszinteséggel tárja fel ezeket az amerikai nép előtt. Híres vitáirában „America must choose“ kifejezi, hogy vagy visszahódítja Amerika elveszett piacait, — ami lehetetlen — vagy parlagon heverted szántó-földjének közel egynegyedét, — ami nem kívánatos — tehát egy közép-utat ajánl, amely szerint legalább 500 millió dollár beviteli többlet kell engedni, hogy a mezőgazdasági kivittelt fokozni lehessen, de így is szükségesnek tartja, hogy legalább 20 millió holddal csökkentessenek a vetésterületek. Új könyvében „New Frontier“ címen tiszta logikával vezeti végig a tervgazdálkodás gondolatmenetét. „A vetésterületek csökkentése egyenlő a termelés szabályozásával, ami viszont feltételezi az árak és a nyereség szabályozását és ez megoldatlanul hagyja az eredményes termelés biztosításának problémáját.“ Rámutat arra a konfliktusra, amibe az NRA áremelő politikájával keveredik a mezőgazdaság, mert ez az „agrárrolló“ hatásának súlyosbítását jelenti. Wallace elismeri, hogy teoretikus alapon a tervgazdálkodás egy zárt-körű és hatalmi szóval végrehajtott tervet jelent, viszont ezt nem tartja Amerika részére alkalmas rendszernek, azonban feladja „azt a luxust, amit az elvont elmefuttatások jelentenek“ és hirdeti törhetetlen bizalmát a „fegyelmezett individualizmusban, amely hivatott arra, hogy a társadalmi fegyelem pillérének megépítse a hidat egy jobban kiegyensúlyozott, harmonikusabban működő gazdasági rendszerhez“. Az Egyesült Államokban ez különösképp nehéz feladatot képez, mert az „amerikai“, mint jelző, még mindig egyenlő a „heterogénnel“, a 125 milliós nép a faji, vallási, kulturális különbségek és ellentétek következtében még mindig nem alakult „amerikai nemzetté“, a 48 tagállam legalább nyolc különböző országot jelent, az amerikai választóból a felelősségérzet még jobban hiányzik, mint egyebütt és sokszor gyerekesen rabja hangulatainak, végül mert az amerikai apokaliptikus négy lovasa: az emberrablás, a csempészet, a szervezett zsarolás és a korrupció veti sötét árnyékát az amerikai színtérre.

Mégis valami lassú társadalompszichológiai processzust figyelhetünk meg az Egyesült Államokban, ami a különbségeket és az ellentéteket mindjobban elsimítja: a gondolkodás, az ízlés és a véleményalkotás, az egyéni és a társadalmi problémák által kiváltott ellenhatások fokról-fokra standardizálódnak és a „social conditioning“ mind szélesebb felületen küszöböli ki ezeket a társadalomklimatikai elhajlásokat és zavarokat, önkéntelenül felvetődik az örök társadalomfilozófiai probléma: meddig fog és meddig kell ennek a folyamatnak előrehaladni? Elegendő-e a társadalmi fegyelem átértékelése és lehet-e intézményesíteni anélkül, hogy az egyéniség pusztulását vonná maga után, avagy haladunk azon az úton, aminek utópikus végén Aldous Huxley drámai megvilágításában áll a „Brave New World“?

BUDAY KÁLMÁN